

Groeten uit Bakkeveen!

MICHIEL PURMER
EN SANDRA VAN LOCHEM

Prentbriefkaarten in tuinhistorisch onderzoek

Bij het opstellen van restauratieplannen voor historische tuinen en parken zijn archiefstukken een onontbeerlijke bron van informatie. De huidige situatie van tuin en park vertegenwoordigt meestal een verzameling van invloeden uit verschillende tijden. Elementen zijn vaak nog wel herkenbaar maar het geheel is meestal niet meer compleet. Met behulp van archiefstukken kan de tuinontwikkeling door de tijd heen in kaart gebracht worden. Dat hierbij ook oude prentbriefkaarten als hulpmiddel kunnen dienen blijkt uit het volgende.

De Slotplaats is een klein landgoed in Bakkeveen, in het zuidoosten van Friesland. Het landgoed is eind 17e eeuw aangelegd door de familie Van Aylva, turf-exploitanten in de regio. Zij lieten de Bakkeveense Vaart aanleggen om de venen in het gebied af te kunnen graven. Aan deze vaart bouwde de familie een landhuis, omringd door een eenvoudige tuin met een symmetrische aanleg. De voornaamste onderdelen waren twee rechthoekige, omgrachte (kweek-, moes- en fruit)tuinen aan weerszijden van het huis en een parkbos met een kruisvormig padenpatroon achter het huis. De rest van het landgoed bestond uit bospercelen met enkele lanen. De tuinaanleg bleef gedurende de 18e eeuw in hoofdlijnen bewaard en werd nog met een zichtas aan de voorkant van het huis uitge-

breid. In de 19e eeuw veranderde er weinig aan de tuin. Het landhuis werd echter gesloopt in 1837 en er bleef slechts een boerderij op het terrein over. Pas in de 20e eeuw vond een grote verandering in de tuinaanleg plaats.

In 1922 besloten baronesse Johanna Maria van Harinxma thoe Slooten en haar man jonkheer Hendrik van der Goes de aanwezige boerderij te verbouwen tot een comfortabel landhuis. Rondom het huis werd een nieuwe tuin aangelegd naar de mode van die tijd. De verdere aanleg van het park en landgoed bleef ongewijzigd. Tot 1987 bleef het huis particulier bewoond. In 1997 is het landgoed De Slotplaats overgedragen aan de Vereniging Natuurmonumenten, die het huis in gebruik heeft gegeven als theehuis.

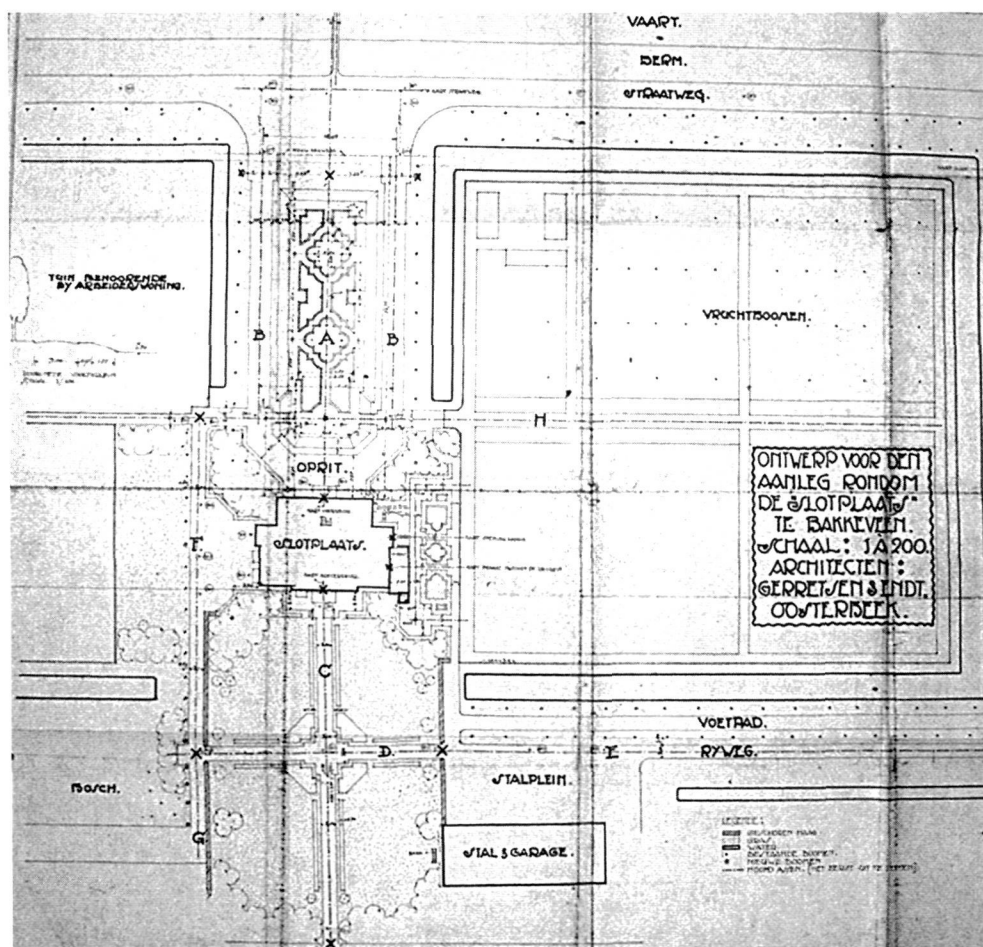
TUINHISTORISCH ONDERZOEK OP DE SLOTPLAATS

In 1997 trof Natuurmonumenten nog allerlei sporen aan van de vroegere tuin- en parkaanleg. Zo zijn de omgrachtingen en de oude zichtas voor het huis nog te herkennen. Een tweetal tuinornamenten is bewaard gebleven, die stammen uit de 18e eeuw: de zonnwijzer en de 'Burmaniazuil', genoemd naar de familie Burmania die het landgoed halverwege de 18e eeuw

bewoonde. Opvallend is verder het verdiepte grasveld voor het huis, restant van de aanleg van 1922.

De toekomstvisie van Natuurmonumenten

Ontwerp-tuinaanleg rondom De Slotplaats te Bakkeveen, oorspronkelijke schaal 1:200. Blauwdruk van het ontwerp van het bureau van de architecten W.J. Gerretsen en P.H. Endt, Oosterbeek 1922.

voor het landgoed omvat de verdere ontwikkeling van de natuurwaarde van de bossen en herstel van het tuin- en parkkarakter in de omgeving van het landhuis. Om de mogelijkheden voor herstel van de park- en tuinaanleg te kunnen bepalen, was meer inzicht in de ontwikkeling hiervan gewenst. Daarom heeft de Vereniging Natuurmonumenten in 2001 een tuinhistorische analyse en waardering laten uitvoeren (SB4, Blok, Olde Meierink en partners).

Het tuinhistorisch onderzoek omvat de ontwikkeling van De Slotplaats van de 17e eeuw tot heden aan de hand van oude kaarten, veilingcatalogi en andere geschreven bronnen. Voor dit artikel interessant is vooral het onderzoek naar de tuinaanleg uit 1922 direct rondom het huis. Een tekening van deze tuinaanleg, ontworpen door de

architecten Gerretsen en Endt (die ook verantwoordelijk waren voor de verbouwing van de boerderij), bleek bewaard te zijn gebleven. Het is opvallend dat de architecten in dit geval ook de tuin ontwierpen, een verschijnsel dat in het begin van de 20e eeuw vaker voorkwam. De tekening toont een ontwerp in de Architectonische Tuinstijl. Dit was een in de beginjaren van de 20e eeuw populaire stijl voor tuinen van villa's en kleine buitenhuizen. Kenmerkend zijn kleine hoogteverschillen, veel gebouwde elementen zoals keermuurtjes en een geometrische, symmetrische aanleg gericht op het huis. Het ontwerp toont een verdiepte voortuin met trappen en een gedetailleerde invulling met lage haagjes die doet denken aan de Franse baroktuinen. In de achtertuin was een kruisvormig padenpatroon aangegeven. Dit alles aansluitend op de bestaande lanen en zichtassen van de oudere 17e- en 18e-eeuwse aanleg, die in stand werden gehouden.

Nu het ontwerp uit 1922 bekend was, bleef de vraag hoeveel van de plannen was gerealiseerd. Oude prentbriefkaarten boden hierbij een goede ondersteuning. Uit zowel de collectie van de Provinciale Bibliotheek Friesland als de ansichtkaartencollectie van de afdeling topografie van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie te Den Haag kwamen prentbriefkaarten van De Slotplaats tevoorschijn. Deze prentbriefkaarten dragen poststempels tussen de jaren dertig en zeventig van de 20e eeuw. De meeste informatie geeft een prentbriefkaart die in 1934 is verstuurd, waarop de verdiepte voortuin goed is te zien. Die tuin is gevuld met bloemperken, terwijl aan weerszijden lage boompjes zijn geplant. Het lijken jonge plantjes en het hagenpatroon van het ontwerp uit 1922 is op de foto niet goed herkenbaar. Mogelijk is de tuin in de jaren der-

Prentbriefkaart van voor 1934 met de afbeelding van het landhuis en verdiepte geometrische tuin van De Slotplaats.

Landhuis De Slotplaats, huidige situatie.

tig versoberd ten opzichte van de aanleg in 1922. Tegenwoordig zijn van deze aanleg alleen nog het verdiepte gazon en de trappen aanwezig. Op een andere prentbriefkaart uit de jaren dertig of veertig vallen de witte hekken en het bruggetje in de zichtas op. De hekken en het bruggetje zijn nu verdwenen.

Bij het tuinhistorisch onderzoek naar De Slotplaats speelden prentbriefkaarten dus een belangrijke rol. Ze vormen de schakel tussen het bewaard gebleven tuinontwerp uit 1922 en de nu nog aanwezige restanten van de aanleg. Voor het nog op te stellen herinrichtings- en herstelplan van de tuin is de in 1934 verzonden prentbriefkaart daarom een belangrijke informatiebron. Zo kan het gebeuren dat de groet uit Bakkeveen voor tante Truus of oom Piet in 1934 nu opnieuw een bericht afgeeft, als inspiratiebron voor het restauratieplan in 2002!

HISTORICAL GARDENS AND PARKS ON PICTURE POSTCARDS

The information archives provided are often used when researching the historical development of gardens and parks. Sometimes, even postcards can add a valuable contribution to such a research.

An example are the gardens of De Slotplaats in the province of Friesland, now managed by Vereniging Natuurmonumenten. On this estate the park dates mainly from the 17th and 18th century. In 1922 a new garden was designed, within the existing older park.

An important source for the study of these recent gardens were old postcards. In different archives postcards from De Slotplaats were found. These cards gave a good impression of the situation after the realisation of the plans from 1922. Old postcards can provide information about which parts of a plan are realised and sometimes even which plants and trees are used. So, the greetings from the past also bring a message for the researcher in the present!

LITERATUUR

SB4, BLOK, OLDE MEIERINK EN PARTNERS (2001).

Tuinhistorische analyse en waardering van De Slotplaats te Bakkeveen. Onderzoeksrapport in opdracht van Vereniging Natuurmonumenten. Wageningen.